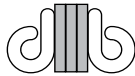

DE TUSSENKOMST

Joris van os

De tussenkomst

roman

B R A I N B O O K S
UITGEVERIJ DE BROUWERIJ
MAASSLUIS
2014

Van Joris van Os verscheen eveneens bij De Brouwerij | Brainbooks

De Angstjager

ISBN: 978 90 78905 660

Copyright © 2014 Joris van Os

www.jorisvanos.nl

Omslagbeeld Sjouke Dijkstra

Vormgeving omslag Linda Hirzmann

Foto auteur Henk Grit

B R A I N B O O K S

www.uitgeverijdebrouwerij.nl

ISBN: 978 90 78905 776

NUR: 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Edith

Do I dare
Disturb the universe?

T.S. Eliot
The Love Song of J. Alfred Prufrock

1

Er is een probleem met de elektriciteit in huis. Het licht in zijn kamer kwijnt af en toe weg. Soms, als hij 's avonds laat nog zit te lezen, ziet hij het lampje naast zijn stoel flikkeren als een gaspitje dat aarzelend wordt teruggedraaid. Maar nu is het vroeg in de ochtend en heeft hij genoeg aan het buitenlicht dat langzaam de straat in kruipt.

Hij vouwt de poten van het statief uit en plaatst hem zorgvuldig voor het raam. Hij controleert: staat hij waterpas? Ja. Dan bevestigt hij de spiegelreflexcamera. Het is een Mamiya, een zwart doosje met twee ongelijke ogen. Een Twin Lens Reflex.

Het instellen van scherpste en sluitertijd gebeurt werktuiglijk. Letterlijk in een handomdraai. Hij kijkt door de zoeker. Vroeger controleerde hij het frame aan de hand van een voorbeeld, nu kent hij de uitsnede van buiten. Hij maakt deze foto elke dag, op precies hetzelfde tijdstip, al zestien jaar.

Een erg origineel idee is het niet, eigenlijk heeft hij spijt dat hij er ooit aan begonnen is. Maar omdat hij het al zo lang volhoudt, kan hij er niet meer mee stoppen. De hobby heeft hem met een neurose opgescheept. Eén keer heeft hij een foto gemist: negen jaar geleden. Hij lag in het ziekenhuis met een ontsteking aan het borstvlies. Die eenmalige

leemte kwelt hem nog steeds, als een ontbrekende tand die hij dwangmatig en vergeefs met zijn tong bezoekt. Maar op zijn minst had hij een interessanter panorama kunnen uitzoeken: een zicht op het IJ bijvoorbeeld, of de Zuid-as. Daarmee had hij een document in handen gehad, iets voor een expositie. Maar in plaats van het dynamische en in historisch opzicht belangwekkende perspectief van een uitdijende, organische stad heeft hij talloze kiekjes van een doodse straat waarin nooit iets verandert. Zelfs de auto's en de mensen houdt hij buiten beeld, zijn foto is er vooral een van daken en boomtoppen.

Als hij, Paul Kastelein, in zijn appartement aan de Valeriusstraat uit het raam kijkt (en zijn doorgaans wat lo-me blik de moeite neemt zich door de weerbarstige kruin van de rode meidoorn te worstelen) dan ziet hij, beginnend aan zijn rechterzijde, de hoge portiekwoningen van de overburen: façaden van gebrand omber met smalle vensters, zwevende erkers en het rossige grijs van platte bakstenen; vervolgens (als zijn blik traag genoeg is) ontmoet hij de door stramme kozijnen omgeven levens van anderen (het autoritaire gestamp van Hoogerwaard op nummer 5, het ondoorgroendelijke gelach van mevrouw Dickie op nummer 7, de wufte, dansende schaduwen van het gezin Ozman op de tweede etage van nummer 11) en ten slotte, de hals rekkend, het bleke onveranderlijke licht van de was-serette op de hoek van de straat.

Soms volgt zijn blik een hond over het trottoir, een kroeg-bruine labrador retriever die zichzelf schijnt uit te laten, fatsoenshalve in de goot kakt en vervolgens steevast bij nummer 10 voor de deur gaat zitten wachten tot hij wordt binnengelaten. Op dinsdagen bekijkt hij hoe het grofvuil

wordt opgehaald. Op donderdagen het oud papier.

Af en toe wordt er een pand gerestaureerd, een gevel gezandstraald. Een oude boom wordt geveld, vervangen door een nieuwe. Nu is het een jonge meidoorn, een ranke boom met een meanderende, haast geschubde stam en wild om zich heen grijpende takken.

Verder blijft alles zoals het is.

Wat zijn foto's natuurlijk vooral laten zien is de man achter de lens. Een man zonder leven. Een man die niet reist. Een man die niets beters te doen heeft dan elke dag op hetzelfde uur vanuit dezelfde hoek een foto uit het raam nemen. Het bescheiden panorama, aan zijn linkerkant beknot door de Banstraat, aan zijn rechterkant dolzinnig en in volle vaart naar het westen llegend, is zijn hele wereld.

Nogmaals loert hij door de zoeker.

Een zinloze actie, weet hij, hij zou dit geblinddoekt kunnen. Hij laat zijn wijsvinger ontspannen.

Hij zou een digitale camera moeten kopen. Dan zou hij de plaatjes op een computer kunnen zetten, ze bewerken misschien, met een van die modieuze filters. Dan zou hij er tenminste nog iets aan toevoegen. Iets van zichzelf.

Maar hij weet dat hij dat niet zal doen. Zijn oeuvre zal blijven bestaan uit ouderwetse snapshots; het merendeel nog niet ontwikkeld.

Waarom laat hij de driepoot niet gewoon staan als hij toch elke dag dezelfde foto neemt? Een vraag die niemand ooit stelt, maar waarop hij niettemin het antwoord klaar heeft. Formeel omdat het ding in de weg staat wanneer hij in de avond de gordijnen sluit. Maar in werkelijkheid omdat het uitvouwen, opstellen en opnieuw kadreren een ritueel is dat hem genoeg verschaft. En zoals in de godsdienst van

zijn allang overleden ouders is het de rite, de dagelijkse herhaling van zetten, die het leven zin geeft. Of op zijn minst structuur.

Ook nu weer, *klik*, drukt hij slaafs op het knopje. De dag is gered.

Natuurlijk doet hij boodschappen. Natuurlijk komt hij zo nu en dan naar buiten. Om de dag verlaat hij het appartement op de eerste verdieping om zich op straat te wagen. Het huis, Valeriusstraat 4, heeft twee voordeuren, zoals de meeste woningen in de straat. De linker gaat naar de parterre (4A), die leeg staat. De rechter biedt toegang tot een somber trappenhuis dat respectievelijk zijn appartement (4B) en dat van mevrouw Didier-Konstantinova (4C) op de bovenste twee etages bezoekt.

Een stugge wingerd, in prachtige herfstkleuren nu, onttrekt het portiek aan het zicht. De klimplant stelt hem in staat zich nog even voor de wereld te verstoppen voordat hij de straat op gaat.

Maar zelfs dan gebeurt er weinig. Hij trotseert niet veel meer dan de verschaalde geuren van een stad die weer een nacht heeft overleefd. Alles wat hij nodig heeft bevindt zich binnen loopafstand. Hij wandelt de straat helemaal af naar het Cornelis Schuytplein. Eerst gaat hij naar een winkeltje op de hoek, waar voorheen een launderette zat, maar nu een warme bakker. Op zaterdagen koopt hij daar een koegel, een soort appelgebak. Dan steekt hij schuin over naar de groenteboer voor zijn witlof, zijn spitskool, zijn sinaasappels en zijn walnoten. Op het stukje straat tot aan het plein-tje vertraagt hij zijn pas: het doet hem daar, misschien door de luifeltjes en het dichte geboomte, aan Parijs denken, een

stad waar hij liever had gewoond maar nooit naartoe zal gaan. Als het weer het toelaat loopt hij verder, keert pas bij de Kliniek om. Maar gewoonlijk slaat hij de hoek om, volgt de Johannes Verhulststraat tot aan de Banstraat, waar hij eveneens linksom schiet. Als hij daartoe wordt verleid (en dat wordt hij vaak) loopt hij even aan bij Ko van Leest, de boekwinkel om de hoek waar de eigenaar je niet binnenlaat als hij daar even geen zin in heeft. Op goede dagen is het oude mannetje korzelig, op kwade ronduit vijandig. Als je aanbelt, steekt hij zijn hoofd naar buiten en vraagt: 'Wat wilt u?'

Soms, maar dan ook heel af en toe, beëindigt hij zijn ochtendronde met een bezoek aan Ban-To, het Japanse afhaalrestaurant tegenover de wasserette. Toch doet hij dat niet graag. In gezelschap voelt hij zich voortdurend als iemand die – bij gebrek aan een betere vergelijking – terugzwaait naar een vreemde en dan tot de ontdekking komt dat ze niet hém bedoelen maar iemand achter hem.

Voor de rest blijft hij binnen. Hij leest. Schrijft. Rommelt wat. Naar bioscoop of theater gaat hij niet. Hij kijkt geen tv. Hij leest geen kranten.

De maandag, die is anders.

Zo rond drie uur wordt hij nerveus, begint hij te dralen. Zonder reden brengt hij zijn koffiekop naar de keuken, zet hem neer, pakt hem weer op, pantoffelt terug naar de huiskamer. In zijn luie stoel kan hij dan niet meer zitten. De laatste twintig minuten voor vertrek brengt hij aan zijn werktafel door, doelloos tikkend op zijn computer.

Tegen half vier schiet hij in zijn jas. In de hoek naast de deur staat zijn kalfsleren tas, degene die hij al die jaren aan

de universiteit gedragen heeft. Op de zijkant, nauwelijks nog leesbaar, zit een gele proteststicker: *Atoomenergie? Nee, bedankt.* Een student, hij weet niet wie, heeft die er begin jaren tachtig opgeplakt. Uit solidariteit, en om bij de jeugd in de gunst te komen, heeft hij hem laten zitten. Nu komt de tas alleen nog op maandagen tevoorschijn.

Dan begint het toneelspel.

Hij slaat de tas om, loopt de trap af en blijft buiten op de drempel staan. Nadrukkelijk begint hij, met een getergde blik op zijn horloge, door zijn papieren te rommelen. Dan loopt hij gehaast en met geveinsde ergernis de straat uit. Hij is laat, zegt zijn lichaamstaal, hij is laat voor een belangrijke afspraak; op de universiteit, het gemeentehuis, de afdeling planologie.

Soms, als hij reden heeft om zijn reputatie als emeritus met *ius promovendi* overeind te houden, gaat het spel nog verder: dan loopt hij als een snelwandelaar in de richting van de Laresse, waar de trams en de bussen zijn. Geplaagd stiefelt hij dan wat heen en weer, probeert op te gaan in het gepeupel, in wat hij voor de klas steevast de ‘ademhaling’ van de stad noemde.

‘Als je dit vak een tijdje uitoefent,’ begon hij elke facultaire introductie, ‘dan zul je merken dat iedere stad een eigen ritme heeft, een *flow*. Wat mij interesseert, en wat jullie ook zou moeten interesseren, is hoe een stad zich *beweegt*.’ Op dat punt aanbeland, zweeg hij altijd even om de tegenstrijdigheid tot zijn gehoor te laten doordringen. ‘Ja jongens en meisjes, een stad beweegt! Huizen, parken, straten, ze bewegen, gehoorzamen aan een onzichtbare tijding, zijn seizoensgebonden. We zien dat niet, zoals we een plant niet zien groeien, omdat ons dagelijks onderscheidingsvermo-

gen gehoorzaamt aan een ander ritme; wij bewegen ons op een ander bewustzijnsniveau, leven in een andere snelheid. In toenemende mate hebben planologen het over *slimme steden*, een begrip dat jullie wel vaker te horen zullen krijgen.’

(Hier kreeg hij, en daar was hij doorgaans beducht op, gekscherende vragen over het bewustzijn: geloofde professor Kastelein dat levenloze voorwerpen geanimeerd waren, dat steden in het bezit waren van een collectief bewustzijn? Sheldrake? Morfogenetische velden?)

‘Nee, nee luister,’ zei hij, ‘ik spreek overdrachtelijk. Wat ik jullie probeer uit te leggen is hoe steden en de ontwikkeling van urbane gebieden een grondpatroon vertonen dat niet alleen voorspelbaar is, maar gebonden aan een deining van verschillende factoren. Het is een samenspel. Een *interplay* van architectuur, infrastructuur, ruimtelijke ordening, esthetiek, menselijke voorkeuren, doorstroom, openbaar vervoer en talloze andere zaken. En dit grondpatroon kan op den duur organisch gaan aanvoelen. Het wordt een levend iets. Ze zeggen weleens dat een stad een kloppend hart heeft. Dat is zo, maar hij heeft ook een lever, een galblaas en een endeldarm.’

Omdat zijn betoog op dit punt meestal een ijzige stilte ontmoette, kwam hij met een voorbeeld.

‘Vroeg of laat,’ hernam hij, ‘wordt een van jullie door de gemeente Rotterdam of Maastricht gevraagd om de sociale gevolgen van een grootscheepse renovatie in kaart te brengen. Waarschijnlijk met als doel de renovatie groen licht te geven. Of het Nirov vraagt je een bijeenkomst te organiseren voor *stakeholders* over de toekomst van de Randstad, of over duurzame stedelijke ontwikkeling. Het maakt niet

uit, want altijd kom je op hetzelfde punt: met je rug tegen de muur. Elke verandering stuit op verzet: van de lokale middenstand, van projectontwikkelaars, van milieuorganisaties. Een project dat simpel lijkt, wordt al snel ondoenlijk. Natuurlijk kun je die partijen puntsgewijs afgaan, het iedereen naar de zin proberen te maken. Onderhandelen, marchanderen, pingelen, water bij de wijn doen. De *Mutual Gains Approach* en al dat soort holle frasen. Maar wat ik je duidelijk wil maken, is dat er een perspectief bestaat waarin het mogelijk is de zaak *intuïtief* te bekijken.’

Die laatste term kwam gewoonlijk niet makkelijk over zijn tong, ging zelfs gepaard met een lichte weerzin, maar hier sprak hij uit ervaring en hij had er geen ander woord voor.

‘Vanuit een intuïtief perspectief vloeien al die niveaus als het ware samen. Je zult merken dat elke planologische verandering een interventie is in de natuurlijke *flow* van een stad. Die interventie, daar ontkom je niet aan. Maar een interventie kan hard of zacht zijn. Door naar een stad te kijken als een organisch geheel, als een levend, ademend, defecerend wezen, door je aanpassing, inmenging of interjectie deel te laten uitmaken van het ritme, zul je leren die verandering *zacht* te maken.’

Ten overstaan van zijn studenten ging hij er altijd prat op de flow zo goed in de smiezen te hebben dat hij, als dromerige voetganger in Amsterdam, nog nooit door een auto is geschept.

Als hij eenmaal het gevoel heeft in de flow van de stad te zijn opgenomen en zich daarmee onschendbaar te hebben gemaakt, trekt hij zich terug en schiet met enige gewiekst-

heid de Jacob Obrechtstraat in tot waar die door de Van Bree doorstoken wordt. Van daar is het nog maar een paar meter.

Voor een elegante portiekwoning met een smalle ivoorkleurige erker en gemetselde boogjes boven de vensters blijft hij staan. Op de begane grond is een massagesalon. Weer haalt hij zijn papieren tevoorschijn, alsof hij de meter komt opnemen. Dan belt hij aan. Hij zegt zijn naam, de deur gaat met een zoemer open en laconiek stapt hij naar binnen. Het is allemaal erg discreet. Geen neonlichten, geen roze gordijntjes. Men zal denken dat hij voor zaken komt, of achterstallige betalingen komt innen.

Als hij de trap oploopt staat ze hem boven op te wachten. In een negligé, een transparante hipster, een tanga van kant of iets kittigs dat zijn zinnen prikkelen moet.

Diana.

Artemis.

Diana Nemorensis.

De naam, niet haar echte natuurlijk, lijkt hem uit te dagen een diepere mythologische betekenis toe te kennen aan het komende samenzijn. Maar dat lukt hem niet. Hij verschilt in niets van alle andere hitsige, slaafs aan het driftleven tegemoetkomende bètamannetjes Een hoogleraarschap, een geboekstaafde eruditie en talloze vernuftige (zij het grotendeels anonieme) bijdragen aan de hoofdstedelijke infrastructuur veranderen daar niets aan. Een dichter misschien, een taalvirtuoos van het kaliber Joyce of Proust, zou van zo'n terugkerend bezoekje nog iets eerzaams kunnen brouwen. Een Flaubert, ja. Maar hij niet. Hij is gewoon een hoerenloper. Zoals er misschien in Amsterdam alleen al

duizenden zijn. Toen hij zich daar eenmaal mee verzoend had, hield hij op zijn zinnelijkheid naar lyrische hoogten te tillen. Hij is er stiekem van overtuigd dat zelfs de grootste literaire bluffer exact dezelfde schaamte trotseert als hij nu.

De laatste meters legt hij verlegen, bijna schuldbewust af. Hoewel hij goed weet dat hij een afspraak heeft en daarvoor het nodige ophoest, speelt hij dat hij haar overrompelt: dat hij bang is dat hij ongelegen komt. Hij wil dat ze hem een vermanende blik toewerpt, iets zegt in de trant van 'foei', hem een aai over de bol geeft en naar binnen trekt.

'Hallo Paul,' zegt ze.

Hoe dat zo begonnen is kan hij zich niet herinneren. Maar ze doen het al jaren. Het is hun geheime spel. Een intimiteit die hem in feite meer opwindt dan wat erop volgt.

'Lieverd, doe je je jas niet uit?' vraagt ze, alsof er ooit een keer is dat hij dat niet doet.

Terwijl ze die weghangt telt hij zeven tientjes neer. Hij wil niet dat ze dat ziet. (Om geld zit hij, op zijn eenenzestigste, niet verlegen. Hij is met vervroegd emeritaat. Een erfenis heeft hem vier jaar geleden van alle lasten bevrijd). Als ze terugkomt is het zijn beurt om even weg te gaan, een gelegenheid die hij gebruikt om zich te ontkleden in een aangrenzend kamertje. Als hij terugkomt is het geld verdwenen. Alsof het er nooit is geweest. Natuurlijk weet hij dat die wisseltruc de werkelijke aard van hun overeenkomst is. Maar zoals ze het nu doen, werktuiglijk, heimelijk, lijkt het alsof hij haar een gunst verleent; en dat zij die stilzwijgend in ontvangst neemt. Zoals echtelieden in stilte dingen voor elkaar doen, broze kleinigheidjes die onbesproken blijven. Ze begrijpt dat. Ze kent haar stiel.

'Kom toch liggen.'